

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 40, Şubat 2017, s. 446-453

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

07.01.2017

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

10.02.2017

Alban VİDHI

Marmara Üniversitesi, İktisat Bölümü
albanvidhi@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Erdem TURGAN

Marmara Üni. İktisat Böl. Öğr. Üyesi
eturgan@marmara.edu.tr

DIŞ TİCARET VE BÜYÜME TEORİLERİ, GRANGER NEDENSELLİK TESTİ İLE DIŞ TİCARETİN BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Öz

İktisadın ana amacı dünyadaki kıt kaynakların, insanların sınırsız ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamaktır. Bu amacını gerçekleştirmek için en önemli unsurlardan birini de Dış Ticaret oluşturmaktadır. Arnavutluk ve Türkiye arasında gümrük birliği sonrasında yapılan dış ticaret hacminin büyüme üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Gümrük birliği 2008 yılında oluşturulmuş ve günümüze kadar devam etmektedir. Bu nedenle 2016 yılına kadar olan veriler çalışmaya dahil edilmiştir. Dış Ticaret nedir ve ortaya atılan dış ticaret teorileri ve düşünceleri tek tek ele alınmıştır. Büyümenin tanımı ve teorileri ele alınmıştır. En son Arnavutluk ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler kronolojik bir biçimde anlatılmış ve resmi kaynaklara dayanan verilere yer verilmiştir. Akabinde iki ülke arasında gümrük birliği için yapılan görüşmeler anlatılmıştır. Devamında dış ticaret hacminin büyüme üzerindeki etkilerinin teorik ve sayısal kısmı yer almaktadır. Denklemler ve Granger Nedensellik Testi bölümünün sonuna doğru anlatılmakta ve kapanış olarak sonuç kısmı yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Dış Ticaret Teorileri, Büyüme Teorileri, Dış Ticarete Dayalı Hipotezler, Granger Nedensellik Testi.

JEL Sınıflaması: B

FOREIGN TRADE AND GROWTH THEORIES, GRANGER CASUALITY TEST

Abstract

The main aim of economy is to cover the unlimited requirements of the people into the scarce resource world. One of the most important component of economy to realize this aim is foreign trade. The article takes up the effect of growth to the foreign trade volume after customs union between Albania and Turkey. The period has taken place from customs union in 2008 to nowadays with the datas. The first chapter contains the details about the foreign trade meaning and also the foreign trade theories and opinions from the past till now. The second chapter is talked about growth, its historical development and theories. The growth theories are explained in details not only theoretic but also numerical. In the last chapter takes place economic relations between Turkey and Albania. The economic relations are also showed by economic's datas. Beside that it is talked about the meetings and negotiation that is done for customs union between this two countries. In addition the effects of growth in foreign trade volume are showed theoretic and numerical. At the end of the chapter is explained the equations and Granger Causality Test.

Keywords: Foreign Trade theories, Growth theories, Foreign Trade Hypothesis, Granger causality test.

JEL Classification: B

Dış Ticaretin Tarihi ve Gelişimi

İktisatçılar, iktisat biliminin doğuşundan beri sürekli işbölümü ve uzmanlaşma üzerinde durmuşlardır. Ülkeler kendi doğal kaynakları, sermaye veya teknik bilgilerini başka ülkelere pazarlamıştır. Fakat eskiden dış ticaret anlayışı daha ortaya çıkmadığı için ülkeler dış ticaret yaptıklarının farkına varmamışlardır. Küreselleşme ve bütünleşme eğilimleri dünyadaki dış ticaretin önemini artırmış ve kolaylaştırmıştır. Çünkü teknoloji geliştikçe üreticiler ve tüketiciler kendilerini bulmak için sınır tanımamakta, her imkanı kolaylıkla sağlayabilmektedir. Ticari ilişkiler gitgide daha güçlü olmaya başlamış, böylece ülkeler arası ticaret miktarı artınca ülkeler birbirine karşılıklı bir bağ oluşturmaya başlamış ve gelirleri ve refahları artmaya başlamıştır. Ülkeler dış ticaret yaparak, belli ürünlerde uzmanlaşmaya başlamış ve o ürün hakkında daha fazla bilgi edinmeye başlamışlardır. Ülkeler uzmanlaşırken işgücünü ve zamanı tasarruflu kullanmaya başlamışlardır. Aynı zamanda alıcıları ve satıcıları daha fazla tanımaya başlayınca, rakiplere karşı önlem almaya başlayıp üretim kaynakları ve piyasaları yakından takip ederek ürünün maliyetini düşürmeye çalışmışlardır (Taylor, 2002, s.4). “Yeni Dünya Düzeni” deyiimi veya küreselleşme, getirdiği farklı tanımlamalar ile ekonomik boyutunu ön plana çıkarmıştır. IMF 2002 yılında yayınladığı “World Economic Outlook” raporuna göre küreselleşmeye “ticaret ve finansın entegrasyonu” adını vermiştir (IMF, 2002, s. 108). Küreselleşmeyi etkileyen başka bir faktör ise Dünya Bankası ve ona göre küreselleşme, “dünyadaki ekonomilerin ve top-

lumların devam edegelen bütünleşmesi” dir (The World Bank, 2002, s.iii). Küreselleşme sadece ekonomik alanda değil, politika, finans, sosyal, kültür, çevre vs. gibi alanlarda da etkili olmuştur. Çevre açısından “uluslararası ulaşım ve iletişim mesafelerini azaltan bir ağ” olarak tanımlanmıştır (Muter, N. Özdil, T ve Yılmaz, C. 2002, s. 240).

Dış Ticarete Makro Düzeyde Bütünleşmeler

Tercihli Ticaret Anlaşmaları (Preferential Trading Agreements): Uluslararası ticaret bütünleşmelerinin ilk aşaması ve en basiti tercihli ticaret anlaşmaları, iki veya daha fazla ülke arasında karşılıklı olarak belirli malların gümrük tarifeleri, kota ve diğer ticaret engellerinin indirilmesinde bulunmasıdır (Seyidoğlu, 2001, s. 204).

Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Area): Bu bölgeye katılan ülkeler, kendi aralarında ticaret ve gümrük engellerini kaldırarak, mal ve sermaye akışını kolaylaştırmıştır.

Gümrük Birliği (Customs Union): Bu aşamada ülkeler gümrük birliği uygulamaya başlayınca gümrük engellerini kaldırarak, mal ve hizmetler için ortak piyasa oluşturup birlikte sınırlı dış ticaret politikaları uygulamışlardır (Fronstera, 1996, s. 266).

Ortak Pazar (Common Market): Bu Pazar türü içindeki ülkelerin üretim faktörleri olan emek ve sermayenin serbest dolaşmasına imkan sağlamıştır (Güran, 2002, s.8).

İktisadi Birlik (Economic Union): İktisadi Birlik uygulanan ülkeler kendi aralarındaki ticaret engellerini kaldırıp, üçüncü ülkelere karşı ortak bir politika uygulamıştır.

Dış Ticarete Mikro Düzeyde Birleşmeler (Firma Düzeyinde)

Mikro düzeyde olan birleşmeler genellikle firmalar arası bir birleşme türüdür. Bu birleşme türü çoğunlukla ulus devletin içinde olmaktadır. Firmaların içsel büyümeyi gerçekleştiremediği durumlarda ortaya çıkmıştır. Firmalar rekabetten korunmak için maliyetleri düşürerek ayakta kalmaktadırlar. Ama maliyetleri düşürdüktan sonra bazen tekrar zorlanmış ve başka bir firma ile birleşme yoluna gitmiştir.

Dış Ticaret Teorisinin Evrimi

Ticaretin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İkel toplumlarda kendi aralarında yapılan doğal alışverişlerde 2000’li yıllara gelindiğinde çok önemli değişiklikler meydana gelmiş ve giderek kolaylaşmaya başlamıştır.

Klasik Dönem Öncesi Dış Ticaret: Pusulanın icadı ile eski ticaret yolları önemini yitirmeye başlamış ve deniz ötesi ülkeler ve Avrupa feodal ülkeleri zenginleşmeye başlamıştır. Bu zenginlik, Avrupa’nın feodal sistemden burjuva sistemine geçmesinin temellerini atmıştır. Klasik dönem öncesinin katkıları daha sonra ortaya çıktığı için Merkantilizmin ve Fizyokrasinin düzenlerini etkileyici unsurlar olmuştur (Şentürk, 2007, s.18).

Merkantilizm ve Dış Ticaret: Batı Avrupa XVI. ve XVII. yüzyıllarda dünyanın ekonomik merkezi haline gelmiş ve ideolojik bakımdan bu dönemde” en gelişmiş olan “Merkantilizm” denilen düşünceye sahip olmuştur.

Fizyokrazi ve Dış Ticaret: Fizyokrazi “doğanın egemenliği” anlamına gelir. Fransa’da 18. yüzyılın ikinci yarısında, Merkantilizme karşı bir antitez olarak ortaya çıkmıştır. 20 yıl süren bu düşünce akımının ortaya attığı bir tabii düzeni vardı ki insanlar mutlu olabilirler. İnsanlar doğadan zenginliği kazanabilirler ve bunun için Fransa’da çiftçi ve tahıl çok önemli bir yer tutmaktadır, hatta tahılın ihracatı yasaklanmıştır. Tarıma zarar vermemek için ihracatın kısıtlanması tüketici lehine ama üretici aleyhinedir (İyibozkurt, 1989).

Klasik Dış Ticaret Teorisi: Klasik dış ticaret teorisi 1776 yılından 19. yüzyıl ortalarına kadar devam eden bir ekonomik görüştür. Klasik teorinin başlangıcı Adam Smith ve kitabı “Ulusların Zenginliği” olarak bilinmektedir. Sanayi devriminden sonra artık ürünler makineler tarafından üretilmeye başlamıştır ve tek sorun bu ürünler için pazar bulmaktır. Böylece sanayi ile üreten bir ülke için kendi malları eğer başka ülkelere satılmazsa, yani ihracat yapamazsa pazar sıkıntısı olurdu ve ürünler satılmadığı için sanayi devrimi işe yaramazdı (Seyidoğlu, 1992, s. 97).

Neo-klasik Dış Ticaret Teorisi: Neo-klasik düşünce ve daha sonra çıkacak olan iktisatçıların düşünceleri klasik düşünceye dayanmıştır. Neo-klasik düşünce klasiklerden farklı olarak emek maliyeti yerine, emekle birlikte diğer faktörleri de kapsamıştır. Sermaye ve doğal kaynaklar gibi ve “fırsat maliyeti” kavramını kullanmışlar.

Faktör Donatım Teorisi: Faktör Donatım Teorisine katkıda bulunan iki İsveçli, Hecker (1919) ve Ohlin (1933) teorisine göre, eğer bir ülke belli bir doğal kaynağa sahip ise üretimi de o üretim faktörünü yoğun bir şekilde kullanarak karşılaştırmalı üstünlük elde etmektedir.

Rybczynski Teorisi: 1955 Polonya doğumlu iktisatçı Rybczynski işsizliğin olmadığı durumda üretimde faktörlerin birinin miktarı artınca, üretilen ürünün miktarını nasıl etkileyeceğinin incelemesini yapmıştır. Ona göre, tam çalışma koşulları altında iken iki mal ve iki faktörlü bir üretim söz konusu .V. Posner Teknoloji Açığı Teorisi’ni ortaya atmıştır. Posner’e göre, teknolojik değişimi sağlayıp yeni bir mal veya üretim yöntemi geliştiren ülkeler, bu malın ihracatçısı olmuştur.

Ürün Dönemleri Teorisi: Buise ve eğer tek bir faktörün miktarı arttırılacak olursa, onu yoğun bir şekilde kullanan malın üretimini arttıracak, diğer malda ise üretimini daraltacaktır (Yılmaz, 1992, s. 157).

Yeni Dış Ticaret Teorisi

Nitelikli İşgücü Teorisi: Donald B. Keesing tarafından geliştirilen, mesleki veya niteliği yüksek işgücü olan ülkeler nitelikli işgücü yoğun mallarda uzmanlaşıp, bu malları diğer ülkelere ihraç etmelidir.

Teknoloji Açığı Teorisi: 1961 yılında M teorinin ortaya çıkma nedeni ve büyüklüğü yeterince açıklanamamıştır. Bunun için R. Vernon, Ürün Dönemleri Teorisi’ni geliştirerek, Teknoloji Açığı Teorisi’nin eksiklerini kapatmaya çalışmıştır.

Tercihlerde Benzerlik Teorisi: Tercihlerde Benzerlik Teorisi veya Temsili Talep Teorisi 1961 yılında Steffan B. Linder tarafından ortaya atılmıştır. Bu teori Faktör Donatım Teorisi’nin yetersiz kaldığı sanayi mallarının dış ticaret konusunda açıklamalarda bulunmuş ve benzer gelir düzeyi olan ülkelerin birbirleriyle ticaret yaptığını belirtmiştir.

Ölçek Ekonomileri Teorisi: Ölçek Ekonomileri Teorisi’nde, üretimde ilk başlarda maliyetler yüksek olabilir. Ama zaman içinde fabrika ve makine gibi faktörler sabit tutulursa, üretim miktarı artınca ortalama birim maliyeti düşecektir. Bu teoriden en çok monopolcü firmalar faydalanmıştır. Çünkü rekabet artınca firma sayısı artmış olacaktır ve fiyatlar düştüğü için bu teoriye göre faydalanma oranı da düşmüştür (Bayraktutan, 2003, s. 183).

Monopolcü Rekabet Teorisi: Son yıllarda eksik rekabet piyasalarına yönelik ilgi artmış ve endüstri-içi ticarete oluşan artış bir açıklama isteği ortaya çıkarmıştır (Baldwin, 1989, s. 19). Bu durumda 1933 yılında Edward H. Chamberling tarafından geliştirilen Monopolcü Rekabet Teorisi dış ticarete uygulanmaya başlatılmıştır.

Büyüme Teorilerinin Tarihsel Gelişimi

Merkantilist Büyüme Teorisi: Merkantilistlerin düşüncesine göre ekonomi ile birlikte devletin de büyümesi gerekmektedir. Bu düşünceye göre devlet önemlidir ve ekonomi devletin idaresine dayanmıştır. Bu dönemde ön planda olan dış ticaret hacminin arttırılması ama ihracatın ithalattan daha fazla olmasıdır. Merkantilist doktrin üç temelden oluşmaktadır: birincisi, güçlü devlet hedefi; ikincisi, ihracat yoluyla değerli madenlerin ülkeye girişinin sağlanması; üçüncüsü ise, dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Bu teoriye göre, dış ticaretle devlet büyüyecektir ve aynı zamanda ekonomik büyüme de gerçekleşmiş olacaktır (Savaş, 2000, s. 139).

Fizyokrat Büyüme Teorisi: Fizyokrat düşüncesi Merkantilistlere karşı çıkıp, devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Onlara göre ekonomik sistemin temeli, herkesin kendi kişisel çıkarlarından oluşturulmuştur. İnsan ve devlet ayrı hareket etmelidir.

Klasik Büyüme Teorisi: Klasiklerin günümüzdeki büyüme teorilerine kadar geldiklerini söylemek mümkündür. Onların öngörülerine göre, kapitalist ekonominin kendi içsel dinamikleri yüzünden ‘uzun dönem durgunluğuna girme ihtimali çok yüksektir (Kazgan, 2004, s. 95).

Marksist Büyüme Teorisi: Bu düşünce, büyüyen gelişen sanayi döneminde İngiliz Kapitalizmi ve tam rekabet koşullarını esas alarak incelemiştir. Marx, bu teoriyi ortaya atmış ve Ricardo’nun ‘emek-değer’ teorisine dayanıp, ‘artı-değer’ kavramını Ricardo’dan farklı olarak sergilemiştir. Marx’a göre bütün ürünlerin ortak noktasının emek olduğunu söylemiş ve malın kalitesine göre harcanan emek miktarı farklılaşmıştır. Yani, Marx emeği ve onun verimliliğini önemli kılmıştır (Turanlı, 2000, s. 144).

Schumpeter Büyüme Teorisi: Bu teori büyümeyi iki faktöre bağlamıştır; birincisi, maddi faktör veya emek ve toprak, ikincisi, maddi olmayan faktör veya sosyal organizasyon ve teknik. Keynesyen

Büyüme Teorisi: Keynes, Makro Ekonomik Denge Modeli ile birlikte direkt büyümeyi değil, ekonominin durgunluk halinden nasıl kurtulacağını, statik analiz üzerinde ifade etmiştir. Keynes işsizliğe çok önem vermiştir ve böylece üretim ve arz kapasitesinin üzerinde etkili olan yatırım harcamalarını ikinci plana bırakmıştır (Alkin, 1992, s. 122).

Cambridge Büyüme Modeli: Cambridge Büyüme Modeli veya Post-Keynesyen Büyüme Modeli’nin en önemli temsilcilerden biri olan J. Robinson temel görüşlerinden bazıları; tam rekabet koşulları geçerli olmayabilir, bunun için eksik rekabet koşulları geçerli olabilir

Neo-Klasik Büyüme Teorisi: Neo-Klasik Büyüme Teorisini en iyi temsil eden model Solow’un modeli olmuştur. Modelde temel soru “*eksik istihdamın olmadığı dengeli büyüme seyri nin sağlanıp sağlanmayacağı*”dır. Bu şekilde Solow önce Harrod-Domar modelinin ekonomik gelişimi istikrarsız yapan nedenleri araştırıp, istikrarlı yapan nedenleri ve yöntemleri sağlamaya çalışacaktır.

İçsel Büyüme Teorileri: Neo-Klasik modelde, ekonomik büyüme sermaye ve işgücündeki artış ile teknolojik gelişmeye bağlandığı ve pratikte somut çalışmaları olmadığı için büyüme ile ilgili çalışmaları devam etmiştir.

Arnavutluk ile Türkiye Arasındaki Ekonomik İlişkiler

Türkiye ile Arnavutluk ekonomik ilişkileri Ankara'da imzalanan ilk ticaret anlaşması serbest döviz esasına dayalı olup 19 Nisan 1967 tarihinde başlamıştır. Arnavutluk liberal ekonomiye geçince Türkiye ile ilişkiler daha da pekişmeye başladı. 2002-2007 döneminde iki ülke arasındaki dış ticaret hacminde %270 oranında bir artış meydana gelmiştir. 2008 ile 2015 yılları arasında Arnavutluk ve Türkiye ülkeleri arasındaki ticaret oranı hemen hemen aynı miktarda ve parasal değerinde olmuştur. 2008 yılında iki ülke arasında toplam ticaret hacmi 331 milyon değerinde oluşurken, 2015 yılında da çok az bir değişiklik gösterip 336 milyon değerinde oluşmuştur. Üstteki tablolar ikiye ayrılmıştır: Birinci tablo 2002-2007 dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde iki ülke arasında ticaret hacmi sürekli artmış, 86 milyondan 318 milyon dolara yükselmiştir. Çok kısa bir dönemde, yani 5 yıllık bir sürede, iki ülke arasında dış ticaret hacmi 3 buçuk katına çıkmıştır. İkinci tablo 2008-2015 dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde gümrük birliği anlaşması yürürlüğe girmiş ve anlaşmaya göre ticaret yapılmaya başlanmıştır. Bu tarihler arasında göze çarpan en önemli faktör 7 yıl boyunca dış ticaret hacminde bir önceki tablodaki gibi artış söz konusu değildir. Gümrük birliği anlaşması iki ülke arasındaki dış ticareti sabitlemiş gibi bir görüntü bırakmıştır. Tez konusu Arnavutluk ve Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin dış ticaret hacminin büyümesi üzerindeki etkisi olduğu için 2008-2015 tarihleri arasındaki dış ticaret hacmi baz alınmıştır. Bu dönemin verileri alınarak testler yapılmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Türkiye - Arnavutluk Serbest Ticaret Anlaşması

Serbest Ticaret Anlaşması (STA), bir gümrük birliği çeşididir. Türkiye'nin Arnavutluk ile bir serbest ticaret alanı oluşturmaya yönelik düşünceleri 2002 yılından beri başlamıştır. Aralık 2007 yılında söz konusu olan anlaşma iki ülkenin meclislerinde onaylandıktan sonra resmi gazetede yayınlanıp 2008 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın içerisinde Türkiye ihracatına, Arnavutluk pazarında Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ihracatçıları ile eşit rekabet imkanı sağlanmaktadır. Böylece, sanayi mallarında, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Arnavutluk menşeli sanayi malların Türkiye'ye ithalatında gümrük vergileri sıfırlanmış ve buna mukabil, Arnavutluk'a ithal edilen Türkiye menşeli sanayi ürünlerine gümrük vergileri %80 oranında kaldırılmıştır. Yıllar geçtikçe de Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin gümrük vergileri, temel vergilerin 2009 yılında %60 seviyesine indirilmiş, 2010 yılında %40 seviyesine, 2011 yılında %20, 2012 yılında %10 ve 2013 yılında ise tamamen kaldırılmıştır. Bu duruma örnek olarak, mineral maddeler, kimya sanayi, ayakkabılar ve plastik gibi ürünler yer almaktadır. Bazı ürünler anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile gümrük vergileri %100 kaldırılmıştır.

Granger Nedensellik Testi ve Sonuçları

Böylece veri seti 2008 ile 2015 yılları arası olarak ele alınmıştır. Granger nedensellik testi iki kere alınmıştır. Birincisi, Türkiye açısından bakılmıştır, yani dış ticaret hacmi ile Türkiye'nin ekonomik büyümesi arasında ilişkiyi göstermiştir. İkincisi ise, Arnavutluk açısından bakılmıştır. Yani, dış ticaret hacmi Arnavutluk ekonomik büyüme arasında ilişkiyi göstermektedir. Çalışmanın temel amacı olan Arnavutluk ve Türkiye 2008-2015 yılları arasında Dış Ticaret ile Büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini, bu çalışmada 2008:Q1 ile 2015:Q4 dönemi üçer aylık olarak toplam dış ticaret hacmi ve ekonomik büyüme verileri arasında Granger Nedensellik VAR modeli ile incelenmiştir. Yapılan testlerin sonucunda alınan bulgulara göre iki değişken arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Yani, bu dönemde iki ülke arasında yapılan tica-

retin sonucunda büyüme etkilenmemiştir, aynı zamanda büyüme de dış ticareti etkilememiştir. Ekonomik büyümenin iki ana kaynağı vardır, onlardan biri 'üretim faktörleri stokundaki artışlar' ve ikincisi 'teknolojik gelişmeler'. Yapılan dış ticaret testlerinde, bu faktörlerin ikisi de sabit kabul edilmiştir. Oysa gerçek dünyada hem emek hem sermaye gibi üretim faktörleri artmakta ve teknoloji sürekli ilerlemektedir. Ekonomik büyüme nüfus büyümesinden daha büyük olduğu zaman, ülkenin refah düzeyi artmış olacaktır. Greenway, Morgan ve Wright gibi iktisatçılara göre 1985 yılından sonra test edilen 32 ülke büyüme ve liberalleşme arasında çelişkili sonuçlar vermiştir. Ülke sayısı 69 olarak test edilince büyüme ve dış ticaret artışı arasında güçlü ve pozitif bir ilişki bulmuşlar. Tekrar test edilmek üzere söz konusu 79 ülke araştırılmış ve sonuç olarak büyüme ve liberalleşme J eğrisi gibi gecikmeli bir eğri göstermiştir. Gelir düzeyi ve dış ticaret hacmi arasında yapılan çalışmalara göre, bazılarında dış ticaretten büyümeye, bazılarında büyümeden dış ticarete, bazılarında karşılıklı ilişki bulunmuş ve bazılarında ise hiçbir ilişki bulunmamıştır (Lucas, 2003, s. 251-272). Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi dış ticaret hacmi ve büyüme arasındaki herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamıştır. Genellikle, dış ticaretin büyümeyi olumlu etkileyeceğini ve artan rekabetin büyümeyi arttırarak uzun dönem büyümeyi sağlayacağı görülmüştür. Ele alınan dönem sadece 2008-2015 yılları arasında alınmıştır ve toplamda 7 yıl üzerinde çalışma yapılmıştır. Arnavutluk ve Türkiye, ikisi de gelişmekte olan ülkeler olduğu için genellikle aralarında yapılan ticarete ara mal, hammadde veya katma değeri düşük olan ürünlerin ticareti gerçekleştirilmektedir. Bu dönemde iki faktörün birbirleriyle bir ilişki bulunmama sebebi olabilir. Ve bu ilişkiyi değiştirmek için ticareti katma değeri yüksek olan ürünlere kaydırmaları gerekmektedir. Diğer yandan iki ülke arasındaki yatırımların düzeyi 1.5 milyar dolar civarında ve çok düşük olduğu için iki faktör arasındaki etkileme gücü genellikle çok zayıf kalır. Hatta bu çalışmada etkileme hiç yoktur. Bu sebeple her iki ülke için büyümenin motoru olan yatırımların artması ve istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Şentürk, C. (2007). *Dış Ticaret-Büyüme İlişkisi Üzerine bir İnceleme: Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- İyibozkurt, E. (1989). *Uluslararası İktisat Teorisi*. Bursa:Uludağ Üniversitesi.
- Alkin, E. (1992). *Gelir ve Büyüme Teorisi*. İstanbul.
- IMF. (2002). *World Economic Outlook*.
- Kazgan, G. (2004). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası İktisat*. İstanbul
- Seyidoğlu, H. (1992). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. Ankara.
- Güran, N. (2002). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Birliği*. İzmir.
- Muter, N. Özdil, T. ve Yılmaz, C. (2002). *Globalleşmenin Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerindeki Etkileri*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Fronstera, R. Grossman, G. ve Irwin, D. (1996). *The Political economy of Trade Policy*. Massachusetts: MIT Press.
- Turanlı, R. (2000). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul.

Lucas E. R. (2004). *Making a Miracle*.

Baldwin, E. R. (1960-85). *Structural Change and Patterns of International Trade*. Black, J.ve MacBean, I. A. (Ed). (1989). *Macmillan*.

Taylor, T. (2002). *The Truth About Globalization*. Özgen, B. F. ve Aslı Yenipazarlı, A.(Çev).

The World Bank. (2002). *Globalization, Growth and Poverty: Building an Inclusive World Economy*. Oxford University Press.

Yılmaz, E. Ş. (1992). *Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi*. Ankara.

Savaş, F. V. (2000). *İktisadın Tarihi*. Ankara.

Bayraktutan, Y. (2003). *Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri*. Sivas.